

Ковальчук Марія

Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

Наукова керівниця – к. філол. н., доц. Котвицька В. А.

ВАЖЛИВІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ В РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ ВИВЧЕННЯ

Усі галузі науки й техніки постійно збагачуються новими технологіями та інноваціями, що вимагає від наукової мовознавчої спільноти розроблення шляхів найменування термінологічних понять і їх систематизації, впорядкування загалу термінологічної лексики [4, с. 116].

Спеціальна лексика посідає важливе місце в системі кожної мови. Термінологія забезпечує формулювання проблем та послідовність наукових питань. «Терміни кожної галузі науки, техніки, виробництва утворюють власні терміносистеми, які визначаються насамперед поняттєвими елементами професійного знання в їх відтворенні мовними засобами. Таким чином, мова є структурним елементом наукового знання» [7, с. 9]. Терміни показують актуальні процеси та прогнозують їхній подальший розвиток.

Певні галузі науки та техніки постійно поповнюються новими лексемами, все залежить від того, наскільки конкретні питання певної галузі актуальні на сучасному етапі. Наприклад, під час пандемії коронавірусу активно поповнювалася медична термінологія, про що свідчить поява окремих словників, присвячених пандемії. У зв'язку з війною Росії проти України можна спостерігати активний розвиток терміносистеми галузі оборонної промисловості.

Проблема вивчення термінології попри велику увагу до неї з боку дослідників залишається відкритою. На сучасному етапі особливо актуальними є такі теми:

1. виявлення ознак терміна;

2. зв'язок термінологічної та загальноновживаної лексики;
3. стандартизація сучасних терміносистем;
4. лінгвістичний опис природи термінології.

Сьогодні активно термінологічною діяльністю займаються М. Д. Гінзбург, С. В. Гриньов, В. В. Дубічинський, А. С. Д'яков, Ю. А. Зацний, З. Б. Куделько, І. М. Кочан, Л. О. Симоненко, О. І. Гутиряк, І. М. Гумовська, О. М. Іващишин та інші.

Увагу дослідників привертають проблеми теоретичних засад термінології, взаємозв'язків між термінознавством, лінгвістикою та філософією, проблеми застосування результатів теоретичних досліджень у практиці міжнародного спілкування, укладання термінологічних словників, стандартизації термінологічних систем, поєднання традиційних та інноваційних процесів їхнього розвитку в умовах глобалізації та інтеграції наукових і виробничих напрямів діяльності людини [3, с. 22].

Незважаючи на відмінності галузей наукового знання і властиві їм поняття, можна визначити ряд спільних ознак, які визначають суть терміна як мовної одиниці. Основними ознаками терміна є:

- Системність (термін входить до певної терміносистеми, в якій він має термінологічне значення). Варто зазначити, що за межами своєї терміносистеми термін може мати інше значення.
- Наявність дефініції (кожен науковий термін має визначення, яке чітко окреслює його значення).
- Точність терміна (вказує на те, що він повною мірою передає суть поняття, яке позначає). Неточність терміна може викликати непорозуміння між науковцями, тому важливо спочатку знайти визначення поняттю, а тоді продовжувати з ним роботу.
- Стислість (вказує на те, що короткими термінами легше користуватися). Однак не для всіх понять можна знайти короткий та точний термін.
- Однозначність (більшість термінів мають одне значення, що

зумовлено їхнім призначенням, тоді як загальноживані слова можуть бути багатозначними). Варто зауважити, що однозначність діє лише в межах однієї терміносистеми, оскільки для різних галузей явище полісемії є досить поширеним.

- Незалежність від контексту (полягає в тому, що термінологічні одиниці вживаються послідовно в різних текстах).
- Відсутність синонімів. Для термінів не характерна синонімічність, адже вона заважає порозумінню науковців.
- Відповідність правилам та нормам певної мови (термін повинен повністю відповідати нормам мови, в якій вживається).
- Експресивна нейтральність. Переважна кількість термінів позбавлена емоційно-експресивного забарвлення. Іноді лексема може бути емоційно забарвлена, але лише з метою підкреслення особливих якостей явища та вираження намірів автора щодо цього поняття.
- Милозвучність (термін повинен відповідати правилам евфонії) [1, с. 21].

Зауважимо, що не кожному терміну характерні всі ці ознаки. Вчені вважають, що відсутність у терміна однієї чи декількох ознак не означає того, що він не є терміном. Головною ознакою є його використання в певній галузі знання.

Варто відокремити спеціальну лексику від загальноживаної. Словник української мови тлумачить загальноживану лексику так: «це слова, які використовують усі носії мови незалежно від рівня освіти, фаху, місця проживання тощо» [6, с. 64]. Загальноживана лексика постійно поповнюється новими одиницями. Крім того, її характерними рисами є стилістична та емоційна нейтральність, оскільки вони дають оцінки певним явищам [5, с. 30]. Водночас якщо мовець хоче надати висловлюванню додаткового емоційного забарвлення, він використовуватиме підсилювальні засоби, зокрема емоції та невербальні засоби.

Під час вивчення питання термінології лінгвісти розрізняють:

- 1) науку про терміни (термінознавство);
- 2) фахову лексику в складі всіх слів певної мови («термінологія української мови», «німецька термінологія»);
- 3) спеціальну лексику, яка обслуговує певну галузь науки чи техніки (наприклад, «електроенергетична термінологія», «термінологія галузі робототехніки», «автомобілебудівна термінологія», «термінологія галузі електроніки» тощо).

Термін є невід'ємним елементом системи. Сукупність зв'язків у межах цієї системи визначає її структуру. Тому системність є однією з найважливіших передумов існування терміна. Термін існує як елемент терміносистеми, якщо під нею розглядати впорядковану сукупність термінів, які описують систему понять певної сфери діяльності людини [2, с. 11]. Через свою багатокомпонентність терміносистему варто розглядати комплексно, враховуючи інші її термінологічні одиниці.

Водночас, терміни не є ізольованими, незалежними одиницями загальноновживаної мови в складі певної терміносистеми. Вони становлять повноцінну частину загального складу мови, де властивості лексем проявляються більш чітко та регламентовано, тобто відповідно до вимог професійного спілкування. Порівняно із загальноновживаним словом, термін має більш визначений характер, однак не можна говорити про одну спільну для всіх лексем характеристику [2, с. 13].

Отже, найважливішою ознакою «успішності» терміна є його активне та доцільне вживання в певній сфері науки чи техніки.

Оскільки питома вага термінів у загальнолексичному фонді мови весь час збільшується, проблема стандартизації та систематизації термінології залишається актуальною. Питання нормалізації термінологій різних галузей і вдосконалення термінологічних систем, безсумнівно, потребують подальшого вирішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Навч. посіб. для студ. філологічного напрямку підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К. : Видавничий дім «KM Academia», 2000. 216 с.
3. Іващишин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2007. 263 с.
4. Котвицька В. А., Лазебна О. А. Тематична організація автомобілебудівної термінологічної лексики сучасної німецької мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2017. Вип. 28. С. 116-118. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_28_31.
5. Петренко О. В. Структурно-семантичні особливості німецькомовних термінів у галузі робототехніки : дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя. 2019. 310 с.
6. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 4. 692 с. URL: http://ukrlit.org/slovnuk/slovnuk_ukrainskoi_movu_v_11_tomakh/метод.
7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.